

МИРО ВУКСАНОВИЋ
(Нови Сад)

ДЕВЕТ ВРЛИНА МИЛКЕ ИВИЋ

У ноћи између првог и илинданског августа, у кући где сам био на одмору од послова и задевица, дошао је наслов *Девет врлина Милке Ивић*. Довело га је размишљање, вишедневно, како да одговорим на писмо професора Пипера и уредништва *Јужнословенског филолога*, који су затражили прилог за осамдесет и пету годишњицу водећег српског лингвисте. По устаљеној навици да ми помажу бројеви (и ја њима колико могу) на челу наслова је деветка.

У имену и презимену Милке Ивић има девет слова. Три пута се понавља И, као почетак главног лингвистичког презимена у савременој српској науци и као подсећање да о том презимену треба још (и још) писати. Досетка с деветком била ми је потребна да тако сведем број врлина професорице Ивић, да их још једном проберем.

Али, како намеру да остварим, како да дођем до избора који ће илустративно показати моћ науке академика Милке Ивић, одакле да почнем, шта да узмем као повод? Око питања су се врзмале књиге и други радови, на српском и страним језицима, године деловања, звања, почасти, послови, а све као несавладива тема. При том се понављала једна слика, један скуп, на једном месту, с једним изненађењем. Наиме, после изласка књиге *О зеленом коњу*, а то је било 1995. године, у свечаној сали се окупило доста младог света. Дошли су студенти и ми који смо ту срећну титулу некад носили. И пре тога, на трибинама и научним скуповима, слушао сам Милку Ивић, али сам на овде поменуто предавање дошао привучен и насловом књиге која, ето, говори о зеленом коњу.

Памтим детаље и знам да сам дами која је седела до мене, у средини сале, пре доласка професорице Ивић, причао као заговор две истините напомене. Прва је о тумачу *Горског вијенца* који је по сећању навео један Његошев стих. Тако је приписао Игуману Стефану да је Владици Данилу рекао колико је *млад и зелен*, а после raspредао, с

примерима, како се за све што је незрело, без искуства и стрпљивог размишљања каже да је *зелено*. Ту би, дабоме, све било у реду да је тумач тачно навео Његошев стих под бројем 2495, казан крај ватре, у Бадње вече, овако:

Ти си млад јошћ и невјешћ, владико!

Јесте понекад, у значењу, зелен исто што и невешт, али је зелен онај који невешто цитира стихове.

Друга прича доноси скраћен опис историчара књижевности који је, зајапурен и снабдевен биографским подацима, у својој студији о Лази Костићу рекао како је песника испред Српске читаонице, после опроштајног говора, према православном гробљу, у кочијама, повукло — *шестћ белх вранаца*.

Шаљиви примери су рекли шта бива када речи *зелен* и *коњ* дођу у *невјешће* руке. Развеселена дама је са мном коментарисала да није таква рука Милке Ивић. После њеног казивања *о зеленом коњу*, постиђен што баш ниједном нисам помислио да ли је зеленко доиста зелен (а дуго сам имао таквог коња), поређао сам девет именица које су осветљавале врлине Милке Ивић. На овом месту, после доста година, у запису дубоке оданости (како је рекла Исидора за своју књигу о песнику *с мајушиног Цейиња*), с понеком реченицом из лингвистичког огледа *О зеленом коњу* (по којем је цела збирка добила наслов), једну по једну, наговештајно ћу да образложим девет врлина које одлично пристоје зивтокосој првакињи српске науке о језику.

(Распоред врлина иде по реду слова што чине име и презиме Милке Ивић.)

(М) Прецизностћ

У слушању, а још више у читању, у научним разматрањима Милке Ивић чини се да смо као мета постављена на узвишењу и да речи као меци погађају у пуни круг. Тако се дешава када је научни предмет пред прецизним оком и нишаном. Спортски атрибути се сами од себе преображавају у метафору.

Милка Ивић прецизно пита:

„Да ли је уопште ико икад видео зеленог коња?“

И каже:

„Бугари зеленим називају коња који је светле боје са тамним мрљама“.

Има и дводелну реченицу:

„Досад нам је у центру пажње био бугарски *зелен кон*; а шта је са српским *зеленим коњем*?“

Доиста се не може прецизније казати оно што је овако речено.

(И₁) Сажетости

Када би неко од приповедача и писаца романа о једном појму имао чињеница као што их је Милка Ивић сабрала о зеленом коњу, о томе бисмо имали обилату књигу, пуну рукаваца и различитих догађања. Можда се на оваквом примеру најбоље може видети разлика у поступцима — писаца и научника. Писци у својим епским делима разлажу, околише и шире, а научници у својим огледима сажимају, говоре директно и сужавају. Милка Ивић је на мање од двадесет страница малог формата сажела општу причу о зеленом коњу и свему дала еталонску меру. Зна да се све боље види у сажимању и да се све губи у расплињавању.

(Ј) Доследности

Од оног дана када је као тек уписана студенткиња књижевности забуном ушла на предавање Александра Белића, који је запазио да „све разуме а ништа не зна“ и који јој није дао да оде с његове катедре, у дугом низу, као најбољи ђак најбољег лингвисте, Милка Ивић је доследно, без престајања, стварала своју школу и свој научни поход. Та доследност је у свакој њеној књизи, у сваком јој огледу лингвистичком, почев од оних што су претходили причи о зеленом коњу до оних што управо настају. Толике и такве верности није било у српској науци о језику.

(К) Домишљености

Занимљиво је, и поучно, разуме се, како Милка Ивић бира чињенице, како их размешта, као математичар постављени задатак, знак по знак, правило по правило, и како их домишља, просејава мисли и оставља закључке. Као да прелази реку, с камена на камен. Иде на другу обалу. Сваки стопник је пажљиво смештен.

Након домишљања туђих тврдњи да је име бугарског зеленог коња настало под утицајем близинског турског језика, након својих доказа, Милка Ивић пише:

„Закључак, на основу изложеног, није тешко извести: ако већ ваља међу балканским несловенским језичким ситуацијама тражити инспиратора образовању и семантизацији бугарског лексичко-синтаксичког споја *зелен кон*, онда изгледа најразборитије упирати прстом у (позни) латинитет; у сваком случају — Турке у ово не треба мешати“.

Од пловне научничке реке прочитан је пример (као кап, не више) разложне и на специјалан начин духовите домишљености.

(А) Скупности

Можда име скупност није добро, јер не може да обухватно каже, ни на примеру једног огледа Милке Ивић, како она скупља научне из-

воре, домаће и иностране, одакле узима наводе, на колико континенталних предела стиже истовремено.

На почетку казивања о зеленом коњу преноси податак да Аргентинци имају више од две стотине назива за „коњске“ боје, а онда, у зрнцима, никад обимно, даје само оно што је неопходно како су о коњском зеленилу писали бугарски, румунски, руски, немачки, римски и остали истраживачи, како Вук и Доситеј, шта је рекла народна поезија, сви до беранског професора српског језика. Из скупности која је овде овлашно приказана стиже завршетак:

„Крајњи закључак целокупног овог излагања је следећи: јужнословенска лексичко-синтаксичка творевина *зелен коњ* поникла је на тлу Балкана под утицајем неких (несловенских) језичких модела који су ту 'били у игри' у време словенских освајања балканских пространа; проблем *зеленог коња*, према томе, не спада толико у домен славистике, колико балканологије“.

Скупност је дала скупни резултат у којем је, наравно, и српски *зелени коњ*.

(И₂) *Оригиналносћ*

У радовима Милке Ивић, као редовна појава, оригиналност је и у целини и у деловима. Малочас, по навади да служим поетским сликама, као што писци у оваквим приликама у самоодбрани раде, помину сам *кай*, али нисам рекао да је довољна тек кап неке течности да бисмо погодили о каквој течности је реч. Ово невешто (зелено) „откриће“ нема намеру да буде кап мудрости. Хоће да подстакне правдање због чега сам узео само један запис, само један оглед, као наговештај девет врлина. И хоће да допуни: Милка Ивић у својим лингвистичким огледима по правилу одваја неки израз, језички детаљ, свима доступан који говоре српски, али о том изразу, о том језичком детаљу, говори као нико пре ње. Према томе, у досетљивости почиње оригиналност Милке Ивић.

(В) *Непоновљеносћ*

У чему је, дакле, непоновљеност лингвистичких огледа Милке Ивић и може ли се тај њен именички епитет (ако смем тако, ако нисам зашао у туђу гору), може ли се то рећи једном реченицом, оцеђеном и тачном, као што су реченице у књизи *О зеленом коњу*?

Може ли се непоновљеност чути као непонављање, као прелет с теме на тему, као с цвета на цвет, при чему је *цвети* увек други и другачији, а прича о њему склопљена истим поступком и разликујућим начином.

Види ли се из два претходна питања, из њихове спонтаности, истина да сваки оглед Милке Ивић носи нешто ново?

(И₃) *Отменосћ*

Јесте потребно (ту не може бити приговарања) да сваки амбициозни научни рад буде прецизан, сажет, доследан, домишљен, скупан, оригиналан, непоновљен, али је добро ако такав рад, целовит, има још једну особину. То је отменост казивања. Док сам ишчитавао записе Милке Ивић, помишљао сам да се то не може научити и од других преузети, да се то добија рођењем, наследством, божијом вољом. Тако даровани имају отменост реченице, анализе, теореме и формуле, свега што им је под руком. Такви су на успешном и сигурном путу, народски речено: *на оседланом зеленом коњу*.

(Ћ) *Насмејаносћ*

Може бити да оваквог описа, у девет одломака, у исто толико за-лета, не би ни било да нисам у оно подне, у свечаној сали, са студентима језика и језикословља, с радозналим слушањима, затечен питањем како дотад нисам ни помислио да ли је зеленко доиста зелен, затечен Милке Ивић објашњењима одакле је то име стигло, да нисам тако дознао како су се боје разигравале у српском и другим језицима, да нисам на том часу разумео Андрићев *знак ѿред ѿуѿа*:

„Највећи ефекат постизава се у поезији кад песнику пође за руком да читаоца *изненади нечим ѿознаѿим*“.

У српској науци о језику и то је успела да постигне Милка Ивић. И још, док говори своје проналаске да чува урођену насмејаност у очима.

(2008)